

AMBIGUUL UMAN

În procesul continuu al interconectării globale, direcțiile de gândire și reformele sociale, proprii unor țări mai apropiate sau mai îndepărtate, nu ne sunt în totalitate străine. Deși discuția despre ideologii rasiale și de gen, curentul *political correctness* sau *cancel* și *woke cultures* sunt destul de noi în societatea românească, nu avem cum să rămânem în afara lor, mai ales când mișcările „Vestului” se resimt în orice colț de lume. Teme amestecat înțelese și, adesea, privite fie ca un soi de ciudățenii isterice occidentale, fie ca semnale izbăvitoare ale unei lumi noi care își caută mereu emanciparea, acestea devin din ce în ce mai prezente în discursul cultural și social autohton, cu puțină considerație pentru relevanța lor reală. Însă, dacă ar fi vorba să ne gândim la autorul și regizorul Robert Icke, acesta reușește să păstreze, într-o bună măsură, o notă de universalitate în textele sale, tocmai datorită felului nuanțat în care el însuși înțelege teatrul. Pentru cei care nu sunt familiarizați cu abordarea sa, aș sublinia preocuparea artistului pentru actualizarea pieselor de teatru clasicizate, care, la momentul primei lor ieșiri la public, au stârnit controverse, au mișcat spectatorii și, chiar, și-au câștigat un statut de teatru provocator, dar care, odată cu trecerea timpului, riscă să își piardă din energia mobilizantă, combativă. Într-un fel, prin demersul său de a rescrie anumite piese de teatru iconice (*Hamlet*, *Orestia*, *Unchiul Vania*, *Rața sălbatică*, *Maria Stuart* ș.a.), el le confirmă, de fapt, actualitatea. O actualitate descoperită de Icke în inima scriiturii – dincolo de „praful timpului” și preconcepțiile culturale acumulate –, pe care o cablează la prezent, fără să trădeze spiritul originalului. Astfel, prin recontextualizarea tramei și revigorarea personajelor, în tușele unei realități de secol XXI, artistul reușește să își surprindă și să își stârnească publicul. Ceea ce explică și succesul său excepțional, care i-a adus, încă de la debut, eticheta de *enfant terrible*. De notat este și faptul că fiecare nouă lucrare a sa presupune o glisare între mijloace de expresie, Icke folosindu-se atât de fluenta verbală și imaginația scriitorului, cât și de privirea lucidă, pragmatică a regizorului.

Pe scena românească, numele său a apărut în stagiunea trecută (2021-2022), când regizorul Andrei Șerban a montat, cu meritat succes, *Oedipus* la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj. În actuala stagiune, regizorul Claudiu Goga a ales adaptarea romanului *1984* (text lucrat de Robert Icke împreună cu Duncan Macmillan) pentru Teatrul Național din Iași, iar același Andrei Șerban s-a oprit, pe

scena Teatrului Maghiar de Stat „Csiky Gergely” din Timișoara, la piesa, *Doctorul*, a cărei premieră mondială a avut loc, în 2019, la Almeida Theatre, sub direcția de scenă a însuși autorului.

Am făcut această introducere ocolitoare pentru că am simțit-o necesară în înțelegerea acestei recente producții a Teatrului Maghiar din Timișoara. Piesa *Doctorul* nu face excepție de la această direcție a adaptărilor incisive și nici de la viziunea lui Robert Icke, conform căreia teatrul trebuie să își redobândească rolul dinamic în societate, fără să renunțe la resorturile sale convenționale, precum personajul și povestea, întorcându-se la repere. Textul, pornit de la piesa lui Arthur Schnitzler, *Profesorul Bernhardt*, explorează tema antisemitismului și, mai mult, dialectica asupra unei etici care poate ordona contrastele umane și însăși complexitatea vieții, actualizate la realitatea prezentului nostru. Astfel, Profesorul Bernhardt este, acum, doctorul Ruth Wolff – femeie, albă, de etnie evreiască, dar detașată de orice credință religioasă, fără afiliație politică, cu o viață personală discretă, dar ușor de judecat de cineva din afară, independentă, fondatoarea și directoarea Institutului „Elizabeth”, pasionată de propria profesie a cărei misiune este și unicul său punct cardinal în viață. Fiecare dintre aceste informații personale (aflate pe măsură ce evenimentele se desfășoară) sunt relevante pentru că vor fi folosite ca vulnerabilități împotriva acesteia.

Ca și în piesa originală, Ruth Wolff are o tânără pacientă pe patul de moarte din cauza unor complicații provocate de un avort improvizat. În absența părinților (catolici practicanți), preotul familiei vine la spital ca să dezlege sufletul fetei de păcatul săvârșit. Însă, din cauza unei ambiguități în formularul de internare, privind preferința religioasă, Ruth, în calitate de medic curant, se află în situația să decidă ea însăși pentru pacientă și îi refuză preotului accesul în salon, considerând că aflarea faptului că nu are șanse de supraviețuire îi va stârni tinerei o tulburare îngrozitoare și un sfârșit teribil. Acest episod al refuzului, culminând cu moartea convulsivă a fetei (care află, ni se spune mai târziu, de la un rezident că este pe moarte), devine cheagul unei vânători de vrăjitoare alias unei desființări în spațiul public a unei persoane, în spiritul contemporanului *cancel culture*. Iar prezența tensionată cu care Robert Icke urmărește evoluția fenomenului reușește să îi stârnească spectatorului aceeași combativitate morală și socială precum realitatea însăși. De aceea, cred că *Doctorul* este un text care „face”

 B. Fülöp Erzsébet
foto TM-T

spectacolul, mai ales că autorul chiar propune, în introducerea piesei, și o strategie – mai degrabă regizorală decât dramaturgică – pentru distribuirea actorilor. Mai clar, Icke sfătuiește echipa de creație să se joace cu identitățile personajelor (de pildă, avem femei care joacă roluri masculine sau actori albi care joacă roluri de culoare), în așa fel încât dezvăluirea anumitor detalii, de-a lungul spectacolului, să modifice optica publicului asupra faptelor. O idee de efect, care, într-adevăr, provoacă și chestionează opiniile și prejudecățile spectatorilor. Încetul cu încetul, atitudinea antisemitică se încarcă cu misoginism, rasism, homofobie, termeni utilizați ca arme și scuturi în funcție de interesul subiectiv al fiecăruia dintre cei implicați într-un război al cuvintelor și al aparențelor, unde capul unui dușman unic trebuie să pice cu orice preț. În acest sens, este edificatoare scena talk-show-ului, în care activiști și reprezentați ai unor grupuri social-politice o disecă metaforic pe Ruth, până la dezumanizare.

Pe de altă parte, deși piesa o are pe Ruth în centrul atenției sale, nu reușește, din fericire, să o salveze pe ea însăși de „ortodoxia” unicei perspective. Punând accentul pe distanța morală dintre ea și ceilalți, în timp ce atacatorii săi se folosesc de *political correctness* ca să își îndeplinească propriile aranjamente, Ruth face din medicină măsura tuturor lucrurilor, ea însăși trecând cu vederea, cu bună știință, aspecte de fond. De pildă, l-a luat în echipa sa pe dr. Roger Hardiman (bărbat, creștin), doar după criteriul excelenței sale profesionale, fără să țină cont de caracterul acestuia, pe care îl cunoaște prea bine. Iar acest detaliu, foarte devreme în piesă, se configurează ca un călcâi al lui Ahile pentru destinul ei, fără să lase sentimentul unui vot partinic din partea autorului. Pentru că, în această poveste, până la urmă, fiecare personaj, cu motivele sale, alege să fie definit de o singură trăsătură și să își ferească privirea de complexitatea și disproporțiile morale ale naturii umane. De altfel, cum spuneam mai sus, verosimilitatea în universul surprins de Robert Icke constă în această dinamică socială redată cu precizie. Unii luptând în nume propriu, alții în numele unei instanțe superioare, împreună refac o babilonie modernă, marcată de o comunicare canibalică, fracturată, lipsită de sens și de nuanțe, unilaterală, de o îngustă perspectivă, culminând cu o logoree viscerală, specifică televiziunilor și rețelelor de socializare.

În ceea ce privește producția Teatrului Maghiar din Timișoara, nu pot să nu punctez că aceasta completează repertoriul de valoare, pe care instituția dorește să îl cultive în continuare, mai ales în contextul Timișoara – Capitală Europeană a Culturii.

Pentru această punere în scenă, în micul spațiu de joc al teatrului, scenografa Irina Moscu a găsit o formă practică pentru a condensa „locurile” piesei. Un decor cu trei laturi (care se „schimbă” cu ajutorul turnantei) ne poartă din casa lui Ruth Wolff, în birourile Institutului „Elizabeth”,

apoi pe holul de așteptare din fața saloanelor, până în studioul de televiziune. Remarc o unitate estetică cu *Oedipus* de la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj. Ambele spectacole au o simplitate rece a spațiilor și a luminilor aproape crude, precum și elemente de muzică rock live. De această dată, muzica este semnată de compozitorul Cári Tibor.

Așa cum Andrei Șerban obișnuiește în multe dintre montările sale, ne propune o dublă distribuire pentru rolul principal: B. Fülöp Erzsébet și Éder Enikő. Cu părere de rău pentru că nu am izbutit să văd ambele variante, am putut să o urmăresc doar pe B. Fülöp Erzsébet, iar interpretarea sa este atașată de verticalitatea inflexibilă a personajului. Joacă tensionat și fără ezitări, cu răspuns bun la curenții interiori ai spectacolului, fără să ia însă prin surprindere spectatorul cu tranzițiile lui Ruth de la viața personală la cea profesională.

Pe de altă parte, sub o privire de ansamblu, actorii au ales pe o interpretare exterioară, precipitată și înverșunată, parcă străduit spectaculoasă, care, deși susține discordanța violentă a atitudinilor surprinse în text, oferă spectacolului un aspect general haotic, cu prea puțin loc pentru atașamente sau alianțe între spectator și personaje. Printre momentele de confruntare cu colegii doctori și cu lumea toată, episoadele intimității lui Ruth, aflată în dialog permanent cu Charlie (Magyari Etelka) partenerul/partenera care s-a sinucis, rămân inconsistente și previzibile.

Poate datorită atenției îndreptate spre relație și densitatea personajelor în sine, și mai puțin către forma interpretării, scena dintre Ruth și Hardiman (Tokai Andrea), în care acesta din urmă încearcă să îi cumpere moralitatea în schimbul solidarității sale în prevenirea linșajului public, și dialogul final dintre Ruth și Preot (Bandi András Zsolt), când cele două personaje reflectă asupra ideii unei instanțe morale superioare, care ține lumea în echilibru într-o mare de incertitudine – sunt printre puținele momente ale spectacolului care surprind complexitatea și subtilitatea cu care acești trei actori ne-au obișnuit de-a lungul carierei lor. Din distribuție, s-a mai remarcat cu un joc firesc, credibil și just în logica personajului, actorul Jancsó Előd, în rolul secundar al medicului rezident.

Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely” din Timișoara – Doctorul de Robert Icke. Regia: Andrei Șerban. Cu: Erzsébet /ÉderEnikő, Mátyás Zsolt Imre, Tokai Andrea, Aszalos Géza, Bandi András Zsolt, Tar Mónika, Jancsó Előd/Erdős Bálint, Lőrincz Rita, Magyari Etelka, Vajda Boróka, Borbély B. Emília, CzüvekLoránd, Molnos András Csaba, Kiss Attila, LajterMárkóErnesztó, VadászBernadett, HegyiKincsó. Instrumentiști: Bogdan Buică, Kiss Attila. Scenografia: Irina Moscu. Compozitor: Cári Tibor. Sound design: Bayer Sebastian. Light design: Gidó Zoltán. Video: Sorin Mocan, Ioan Bledea. Data reprezentăției: 7 martie 2023.